https://doi.org/10.32849/2409-9201.2026.26.40

УДК 347.961: 341.9 UDC

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Оксана ШЕВЧУК

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права та судочинства

Західноукраїнський національний університет (Тернопіль)

https://orcid.org/0000-0001-6453-355X

Андрій ГРУБІНКО

доктор історичних наук, професор кафедри теорії права та конституціоналізму

Західноукраїнський національний університет (Тернопіль)

https://orcid.org/0000-0002-4856-5831

У статті досліджено правові засади вчинення нотаріальних дій з іноземним елементом у контексті сучасного розвитку міжнародного приватного права та адміністративно-процедурного законодавства України. Розглянуто особливості підготовки документів для використання за кордоном та принципи консульського нотаріату.

Проаналізована система міжнародно-правових актів, що регулюють порядок реалізації та апостилювання нотаріальних документів, механізм міжнародної правової допомоги у нотаріальній сфері, а також особливості колізійного регулювання форми нотаріальних правочинів.

Окремо розглянуто процедури засвідчення документів для використання за кордоном. Запропоновано авторські підходи до визначення поняття з іноземним елементом та окреслено напрями вдоско-

LEGAL REGULATION OF NOTARIAL ACTS INVOLVING A FOREIGN ELEMENT

Oksana SHEVCHUK

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of Department of Administrative Law and Judicial Proceedings

West Ukrainian National University (Ternopil)

Andrii HRUBINKO

Doctor of Historical Sciences, Professor of Department of Theory of Law and Constitutionalism

West Ukrainian National University (Ternopil)

This article examines the legal foundations for performing notarial acts with a foreign element in the context of the contemporary development of private international law and Ukraine's administrative and procedural legislation. It also discusses the preparation of documents for use abroad and the principles of consular notarial practice. The article analyses the system of international legal acts regulating the procedure for the execution and apostille of notarial documents, the mechanism of international legal assistance in the notarial sphere, as well as the peculiarities of conflict-of-laws regulation regarding the form of notarial transactions. The procedures for certifying documents for use abroad are considered separately. The author's approaches to defining the concept of a transaction with a foreign element are proposed, and directions for improving the relevant legislation are

налення відповідного законодавства.

Автори приходять до висновку, що система правового регулювання нотаріальних дій з іноземним елементом характеризується множинністю та фрагментарністю джерел. Ідеться насамперед про Закон України «Про нотаріат», Закон України «Про міжнародне приватне право», численні багатосторонні і двосторонні міжнародні договори, підзаконні нормативні акти. Вважаємо, що систематизація цих норм у вигляді кодифікованого актах або принаймні єдиного узагальненого нормативного документа Міністерства юстиції стала б суттєвим кроком уперед.

Виявлено серйозну проблему надмірного навантаження консульських установ України за кордоном, що обмежує доступ громадян до нотаріальних послуг. Для вирішення цієї проблеми, перш за все, необхідно розширити мережу консульств, запровадити механізми дистанційного нотаріального обслуговування та укласти нові двосторонні угоди про правову допомогу.

Гаазька конвенція про апостиль 1961 року залишається ключовим правовим інструментом для транскордонного обігу нотаріально засвідчених документів. При цьому важливо правильно розуміти правову природу апостилю. Він засвідчує автентичність підпису та печатки, але не надає додаткової юридичної сили змісту документа.

Ключові слова: нотаріат, апостиль, іноземний досвід, легалізація, міжнародно-правова допомога, колізійні норми, адміністративні процедури, міжнародне приватне право.

outlined. The author concludes that the legal framework governing notarial acts involving a foreign element is characterised by a multiplicity and fragmentation of sources. These include the Law of Ukraine «On the Notarial System», the Law of Ukraine «On Private International Law», numerous multilateral and bilateral international treaties, and subordinate legis-lation. We believe that systematising these provisions in the form of a codified act, or at least a single comprehensive regulatory document issued by the Ministry of Justice, would be a significant step for-ward.

A serious problem has been identified regarding the excessive workload of Ukraine's consular offices abroad, which is limiting citizens' access to notarial services. To address this issue, it is first and foremost necessary to expand the network of consulates, introduce mechanisms for remote notarial services, and conclude new bilateral agreements on legal assistance.

A serious problem has been identified regarding the excessive workload of Ukraine's consular offices abroad, which is limiting citizens' access to notarial services. To address this issue, it is first and foremost necessary to expand the network of consulates, introduce mechanisms for remote notarial services, and conclude new bilateral agreements on legal assistance.

The 1961 Hague Convention on the Apostille remains a key legal instrument for the cross-border circulation of notarised documents. It is important to correctly understand the legal nature of the apostille: it certifies the authenticity of the signature and seal but does not confer additional legal force on the content of the document.

Keywords: notarial system, apostille, foreign experience, legalisation, international legal assistance, conflict-of-laws rules, administrative procedures, private international law.

Постановка наукової проблеми. Нотаріат як інститут превентивного правосуддя є інституційною основою превентивного захисту прав у системі захисту прав фізичних

та юридичних осіб. Однак сьогодні ця роль набуває особливого значення щоразу, коли правовідносини виходять за межі однієї нотаріальної юрисдикції. Сьогодні в умовах масштабних міграційних процесів, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, а також у зв'язку з поглибленням євроінтеграційних зв'язків нашої держави, питання нотаріальних дій з іноземними елементами набуло нормативно-практичного виміру, що підтверджується зростанням звернень до консульських нотаріусів. Мільйони громадян України, які перебувають за кордоном, щоденно потребують нотаріальних послуг, пов'язаних із документами, що мають юридичну силу одночасно в кількох правопорядках (юрисдикціях).

Сьогодні правове регулювання нотаріальних правовідносин з іноземним елементом здійснюється на основі Закону України «Про нотаріат» [1], Закону України «Про міжнародне приватне право» [2], підзаконних нормативно-правових актів та численних міжнародно-правових договорів, ратифікованих Верховною Радою України. Така фрагментарність породжує практичні колізії, ускладнює роботу нотаріусів при зверненні осіб з іноземним елементом у правовідносинах. Водночас варто зауважити, що категорія «іноземний елемент» у нотаріальній практиці є значно ширшою, ніж прийнято розуміти у доктрині міжнародного приватного права. Вважаємо, що нотаріальна дія набуває транскордонного виміру не лише тоді, коли один з учасників є іноземцем чи особою без громадянства, але й тоді, коли документ посвідчується нотаріусом, призначений для виконання в іноземній юрисдикції, або коли юридичний факт, що є підставою для вчинення нотаріальної дії, стався за межами України.

Аналіз досліджень наукової проблеми. Проблематика нотаріальних дій з іноземним елементом знаходилась у полі зору вітчизняних правознавців. Однак комплексних наукових досліджень присвячених саме процедурним аспектам цього явища дотепер бракує. Окремі питання правового регулювання нотаріальної діяльності висвітлювались у працях О. Ящищак, яка ще у 2008 році аналізувала методологічні засади систематизації законодавства у суміжних сферах фінансових послуг [3]. Питання корпоративного управління та зарубіжного досвіду правового регулювання у контексті нотаріальної діяльності торкались О. Шевчук та Н. Ментух у дослідженні корпоративного секретаря у сфері управління акціонерним товариством [4]. Проблематика гармонізації законодавства України та Європейського союзу стала предметом окремої статті зазначених авторів у «Карпатському правничому часописі» [5]. Окремі сучасні аспекти трансформації нотаріальної діяльності, зокрема розширення функціонального призначення нотаріату шляхом інтеграції медіаційних процедур, досліджено у праці В. І. Теремецького у співавторстві з іншими науковцями, у якій обґрунтовано значення нотаріальної медіації як інструменту позасудового врегулювання спорів і підвищення доступності правової допомоги [6]. Серед міжнародних напрацювань варто відзначити матеріали Гаазької конференції з міжнародного приватного права, яка є найбільш авторитетним міжурядовим форумом у сфері уніфікації норм колізійного права. Ця прогалина в дослідженні вказаної проблематики в українській правовій науці не є випадковою. Її зумовлює насамперед брак усталеної практики в судах та нотаріальних конторах, яка могла б слугувати емпіричною базою для теоретичних узагальнень. Вважаємо, що запропонований аналіз є лише першим кроком у заповненні зазначеної прогалини, а не її остаточним подоланням. Надто вже широким є обсяг охоплення наукової проблеми.

Попри наявність окремих наукових розвідок з нотаріального права, поза межами комплексного наукового дослідження залишаються наступні питання: правова природа процедур здійснення нотаріальних дій з іноземним елементом в Україні та консульським нотаріатом; проблема визнання нотаріальних актів вчинених у державах, з якими Україна не пов'язана двосторонніми договорами про правову допомогу; вплив застереження про публічний порядок на виконання іноземних нотаріальних актів, а також питання про те, яким чином цифровізація публічних послуг змінює архітектуру адміністративних процедур у

нотаріальному середовищі. Саме ці прогалини є предметом авторського осмислення у зазначеній статті.

Метою цієї статті є комплексний науково-правовий аналіз правового регулювання вчинення нотаріальних дій з іноземним елементом в Україні, встановлення системних зв'язків між процедурами та механізмами міжнародної правової допомоги, а також вироблення авторських пропозицій щодо вдосконалення відповідного законодавства з урахуванням сучасних міжнародно-правових стандартів.

Виклад основного матеріалу. Легальне визначення іноземного елемента міститься у статті 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року №2709-IV, відповідно до якої іноземний елемент – це ознака, яка характеризує приватно-правові відносини та виявляється у тому, що: «Хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою, об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави, юридичний факт, який створює змінює або припиняє правовідносини чи мав місце на території іноземної держави» [2]. Це визначення видається законодавцю достатнім для потреб загального регулювання міжнародного приватного права. Проте стосовно нотаріальних дій воно потребує певного уточнення і поглиблення.

Пропонуємо авторське визначення: «нотаріальна дія з іноземним елементом» – це сукупність публічно значущих дій нотаріуса або уповноваженої посадової особи, спрямованих на посвідчення прав чи юридично значущих фактів, у яких хоча б один з таких елементів виходить за межі виключно українського правопорядку (суб'єктний склад учасників, місце вчинення або призначення документа, зміст засвідчувальних прав, або юридична підстава вчинюваної дії). Така концепція є ширшою за стандартне розуміння іноземного елемента і більше відповідає реаліям практики.

Нотаріат в Україні, відповідно до ст. 1 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 №3425-XII, є «системою органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим законом з метою надання їм юридичної вірогідності» [1]. Вчинення нотаріальних дій за кордоном відповідно до тієї ж статті покладається «на консульські установи України та у випадках передбачених чинним законодавством на дипломатичні представництва України» [1]. Це положення є ключовим для розуміння системи суб'єктів, уповноважених діяти на міжнародній нотаріальній арені від імені України.

Правову основу нотаріальних дій з іноземним елементом складають численні міжнародні договори, ратифіковані Україною. Серед них центральне місце займає Гаазька конвенція про апостиль, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів, підписана в Гаазі 5 жовтня 1961 року (далі – Гаазька). Для України Гаазька конвенція набула чинності 22 грудня 2003 року на підставі закону України від 10 січня 2002 року №2933-III [7].

Конвенція запровадила революційну і просту, як на той час, процедуру – замість складної і тривалої консульської легалізації документів між державами-учасницями достатнім є проставлення спеціального засвідчення – апостиля. Стаття 3 Конвенції встановлює, що «єдиною формальністю, яка може вимагатися для засвідчення справжності підпису, якості, в якій виступала особа, що підписала документ та, у відповідному випадку, автентичності відбитку печатки або штампу, якими скріплений документ є проставлення апостиля» [7]. Апостиль, як уточнює та ж стаття, проставляється на вимогу особи, яка підписала документ, або будь-якого пред'явника документа. Важливо, що він «засвідчує справжність підпису, якість, в якій виступала особа, що підписала документ та у відповідному випадку автентичність відбитку печатки або штампу» [7]. Отже, апостиль не засвідчує зміст документа – лише автентичність його реквізитів.

На думку автора, ця обставина є надзвичайно важливою з практичної точки зору, апостиль жодним чином не підтверджує законність самого правочину, засвідченого нотаріусом, а лише засвідчує, що відповідний нотаріус дійсно підписав документ і проставив свою печатку. Верифікація ж змісту нотаріально засвідченого правочину на предмет

відповідності іноземному праву залишається окремим завданням, що потребує застосування колізійних норм.

Наступним за значимістю міжнародно-правовим актом є Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних сімейних і кримінальних справах, підписана 22 січня 1993 року в Мінську (Мінська конвенція СНД), яку Верховна Рада України ратифікувала 10 листопада 1994 року і вона набрала чинності для України 14 квітня 1995 року. Стаття 13 цієї Конвенції закріплює принципово важливе правило: «усі документи, складені та посвідчені згідно із чинним законодавством країни не потребують додаткового посвідчення і користуються на територіях інших Договірних Сторін, доказовою силою офіційних документів» [8]. Для нотаріальної практики це означало, що нотаріально засвідчені документи між державами-учасницями СНД могли використовуватись без апостиля.

Проте слід зробити важливе юридичне застереження, що, починаючи з 2023-2024 року, Україна вийшла з Мінської конвенції 1993 року у відносинах з росією та білоруссю, а відносно ряду інших держав учасниць СНД ситуація також зазнала суттєвих змін [9]. Відтак на сьогодні система договірного регулювання, що звільняла від апостилювання, суттєво звузилась і нотаріуси мають ретельно відстежувати актуальний статус кожного міжнародного договору.

У відносинах між державами, не пов'язаними ані Гаазькою конвенцією про апостиль, ані конвенціями про правову допомогу, діє класична консульська легалізація – найстаріша і найбільш обтяжлива форма транскордонного визнання документів. Ця процедура передбачає послідовне засвідчення документа органами юстиції країни походження, потім міністерством закордонних справ тієї ж держави і, нарешті, консульством держави призначення. Вважаємо, що на тлі поступового розширення кола держав-учасниць Гаазької конвенції, до якої сьогодні приєдналось близько 130 держав, консульська легалізація набуває дедалі більш факультативного характеру [10]. Проте для низки держав Африки, Близького Сходу та деяких держав Азії вона залишається єдиним доступним механізмом.

Особливого значення для нотаріальної практики набуває стаття 31 Закону України «Про міжнародне приватне право», яка встановлює колізійне регулювання форми правочину. Відповідно до частини 1 статті: «якщо інше не передбачено законом, форма правочину має відповідати вимогам права, яке застосовується до змісту правочину, але достатньо дотримання вимог права місця його вчинення, а якщо сторони правочину знаходяться в різних державах – права місця проживання або місцезнаходження сторони, яка зробила пропозицію, якщо інше не встановлено договором» [2]. Це формулювання реалізує класичний принцип locus regit actum (місце вчинення правочину визначає його форму) у поєднанні з принципом favor negotti (сприяння дійсності правочину).

Для нотаріуса, який посвідчує правочин з іноземним елементом, наведена норма, на нашу думку, означає наступне. Якщо правочин вчиняється в Україні за участю, наприклад іноземного громадянина, форма такого правочину підпорядковується українському праву. Проте якщо цей правочин підлягає виконанню або реєстрації в іноземній державі, нотаріус зобов'язаний перевірити чи є нотаріальне посвідчення достатнім з точки зору права тієї держави, адже в ряді країн певні правочини потребують не просто нотаріального посвідчення, але й спеціальної реєстрації або дотримання інших формальних вимог. З позиції авторів, саме тут виникає одна з найгостріших практичних проблем. Нотаріус в Україні, як правило, немає достатньої підготовки в галузі іноземного права, що підвищує ризик засвідчення правочину, який виявиться нікчемним за правом держави його виконання.

Щодо форми довіреності окрема колізійна норма міститься у статті 34 закону «Про міжнародне приватне право»: «форма довіреності визначається правом держави, у якій видається довіреність. Якщо це право вимагає нотаріального посвідчення довіреності, нотаріус зобов'язаний посвідчити її» [2]. Ця норма хоч і видається лаконічною, на практиці породжує непоодинокі запитання, зокрема, коли довіреність видається в Україні для вчинення правочину в країні, де нотаріальна форма не є обов'язковою, або навпаки.

Процедурний вимір нотаріальних дій з іноземним елементом охоплює кілька взаємопов'язаних елементів. Проставлення апостилю на нотаріально засвідчених документах передбачення для використання в державах учасницях Гаазької конвенції. В Україні право проставлення апостилю надано Міністерству юстиції України та його територіальним органам. Апостиль проставляється відповідно до Порядку, затвердженого відповідним наказом Міністерства юстиції. Цей процес є по суті адміністративною процедурою, хоч і пов'язаною з нотаріальною діяльністю функціонально.

Надання та виконання доручень про правову допомогу у нотаріальних справах. Відповідно до ст. 5 Мінської конвенції, «при здійсненні правової допомоги компетентній установі юстиції Договірних Сторін зносяться одна з одною через свої центральні органи, якщо цією Конвенцією не передбачений інший порядок зносин» [8]. Стаття 6 Конвенції деталізує, що «договірні Сторони надають один одному правову допомогу шляхом виконання процесуальних і інших дій, передбачених законодавством Договірної Сторони, зокрема складання і пересилання документів … виконавчих написів, а також шляхом вручення документів» [8].

Посвідчення документів консульськими установами України за кордоном. Стаття 38 Закону України «Про нотаріат» прямо вказує на нотаріальні дії, вчинювані консульськими установами України [**Error! Reference source not found.**]. Зазначені дії включають посвідчення правочинів, засвідчення вірності копій, посвідчення справжності підписів на документах тощо. Важливо, що консульський нотаріус здійснює свою діяльність на основі законодавства України, проте у правовому просторі іноземної держави – звідси і специфіка відповідних нотаріальних процедур. Вважаємо, що на сьогодні існує серйозна проблема у функціонуванні консульського нотаріату, Значна кількість консульств України за кордоном перевантажена, особливо в умовах воєнного стану, коли мільйони українців опинились за кордоном та потребують нотаріальних послуг. Черги до консульств сягають кількох місяців, що є неприпустимою ситуацією з точки зору забезпечення права на доступ до публічних послуг. Одним з можливих виходів із цієї ситуації є запровадження системи дистанційного нотаріату або розширення переліку юрисдикцій визнання нотаріальних актів.

Серед загальних принципів міжнародного приватного права, що мають безпосереднє значення для нотаріальних дій з іноземним елементом, слід виділити *принцип взаємності* (стаття 11 Закону «Про міжнародне приватне право») та застереження про публічний порядок (стаття 12 того ж Закону).

Застереження про публічний порядок є тим правовим інструментом, який дозволяє нотаріусу або іншому компетентному органу відмовити у засвідченні правочину чи у визнанні іноземного нотаріального акту, якщо це суперечить основоположним принципам правопорядку України. На думку автора, категорія «публічний порядок» у нотаріальній сфері є особливо актуальною стосовно іноземних заповітів, що порушують обов'язкову частку спадщини, іноземних шлюбних договорів, які суперечать засадам рівноправності подружжя, правочинів щодо нерухомості, обходять заборони, установлені законодавством України. Відмова нотаріуса у вчиненні нотаріальної дії на підставі публічного порядку є за своєю природою адміністративно-правовим рішенням, яке підлягає оскарженню в порядку, передбаченому ст. 50 Закону України «Про нотаріат» [1].

Водночас нотаріус не може довільно розширювати застосування застереження про публічний порядок. Вважаємо, що така відмова має бути вмотивованою та базуватись на конкретних нормах-заборонах, а не на суб'єктивному розсуді нотаріуса. Це питання потребує нормативного уточнення на рівні Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Окрім багатосторонніх конвенцій Україна уклала значну кількість двосторонніх договорів про правову допомогу та правові відносини у цивільних і сімейних справах з Польщею, Угорщиною, Грецією, Монголією, В'єтнамом, Литвою, Латвією, Естонією та іншими державами. Ці договори як правило містять спеціальні статті щодо нотаріальних дій і взаємного визнання нотаріальних актів адміністративних процедур. Двосторонній договір

створює особливий правовий режим, який підлягає застосуванню переважно перед загальними нормами законодавства.

З практичного погляду ці договори вирішують кілька ключових питань: порядок надсилання і виконання доручень про вручення документів та вчинення інших нотаріальних дій, зразки документів, які не потребують додаткового засвідчення, перелік органів, уповноважених на передачу та отримання доручень про правову допомогу, мовні вимоги до документів. Стаття 2 Мінської конвенції наприклад закріплює принцип, за яким: «громадяни кожної з Договірних Сторін, а також інші особи, що проживають на її території мають право безперешкодно звертатися до суду і здійснювати інші процесуальні дії на тих же умовах, що і громадяни цієї договірної сторони» [8]. Цей принцип рівного доступу поширюється і на нотаріальну сферу.

Україна є повноправним членом гаазької конференції з міжнародного приватного права з 3 грудня 2003 року на підставі закону України від 15 травня 2003 року № 793-IV «Про прийняття Статуту Гаазької конференції з міжнародного приватного права» [11]. Ця міжурядова організація, створена ще у 1893 році, є провідним форумом для уніфікації колізійних норм на глобальному рівні. Окрім Конвенції про апостиль 1961 року в рамках Гаазької конференції розроблено цілий ряд важливих для нотаріальної практики актів: Конвенцію про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах 1965 року (для України набрала чинності 2000 року); Конвенцію про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах 1970 року; Конвенцію про юрисдикцію право, що застосовується для визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 року (набрала чинності для України у 2008 році) [11].

Конвенція 1965 року про вручення за кордоном судових та позасудових документів є вкрай важливою для нотаріальної практики оскільки поняття позасудовий документ охоплює саме нотаріальні акти. Відповідно до цієї Конвенції кожна держава-учасниця призначає центральний орган, уповноважений отримувати запити про вручення документів в Україні таким органом є Міністерство юстиції. На думку автора активніше використання цього механізму дозволило б суттєво спростити адміністративні процедури нотаріальної взаємодії між державами без необхідності апостилювання кожного окремого документа.

Вчинення нотаріальних дій з іноземним елементом нерозривно пов’язане з проблемою встановлення особи та верифікації дієздатності іноземного учасника правовідносин. Стаття 18 Закону України «Про міжнародне приватне право» встановлює що «цивільна дієздатність фізичної особи визначається її особистим законом» [2]. Відповідно до ст. 16 того ж Закону: «особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянином якої вона є». Отже, для встановлення повної дієздатності іноземця нотаріус має виходити не лише з паспортних даних але й із мінімального знання того, яким є вік повноліття та загальні умови дієздатності за правом держави, громадянином якої є ця особа.

На практиці нотаріуси, як правило, обмежуються перевіркою документів що посвідчують особу іноземця та орієнтуються на загальну презумпцію дієздатності повнолітньої особи. Проте, наприклад, у деяких держав вік повноліття становить 21 рік а не 18 і нотаріус, не знаючи про це, може посвідчити правочин за участю особи яка за особистим законом є неповнолітньою. Вважаємо що Міністерство юстиції України мало б розробити довідниковий ресурс з основних параметрів дієздатності громадян різних держав. Це стало б важливим адміністративним інструментом підтримки та реальної практики.

Висновки. Проведений аналіз правового регулювання нотаріальних дій з іноземним елементом дозволяє сформулювати такі висновки.

Система правового регулювання нотаріальних дій з іноземним елементом характеризується множинністю та фрагментарністю джерел. Закон України «Про нотаріат», Закон України «Про міжнародне приватне право», численні багатосторонні і двосторонні міжнародні договори, підзаконні нормативні акти. Вважаємо, що систематизація цих норм у

вигляді кодифікованого акта, або принаймні єдиного узагальненого нормативного документа Міністерства юстиції стала б суттєвим кроком уперед.

Гаазька конвенція про апостиль 1961 року залишається ключовим правовим інструментом для транскордонного обігу нотаріально засвідчених документів. При цьому важливо правильно розуміти правову природу апостилю. Він засвідчує автентичність підпису та печатки, але не надає додаткової юридичної сили змісту документа.

Виявлена серйозна проблема перевантаженості консульських установ України за кордоном, що обмежує доступ громадян до нотаріальних послуг. Розширення мережі консульства, запровадження механізмів дистанційного нотаріату, а також укладення нових двосторонніх договорів про правову допомогу є першочерговими кроками для вирішення цієї проблеми.

Колізійне регулювання форми нотаріального правочину потребує методичного роз'яснення Міністерства юстиції, оскільки загальні норми статті 31 Закону «Про міжнародне приватне право» є недостатніми для вирішення всього спектру практичних питань, що виникають при посвідченні правочинів за участю іноземців, або тих, що підлягають виконанню за кордоном.

Перспективним напрямом подальших досліджень є: аналіз практики застосування застереження про публічний порядок у нотаріальних відносинах; проблематика цифровізації нотаріальних послуг у транскордонному контексті, а також вивчення досвіду Європейського Союзу у сфері гармонізації нотаріального законодавства, зокрема у частині Регламенту (ЄС) № 650/2012 щодо спадкування.

Загалом з позиції авторів уніфікація процедур є умовою виконання зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС (стаття X), базуючись на принципах цифрового урядування, максимального дотримання міжнародних стандартів та забезпечення реального доступу кожної особи, незалежно від її місця перебування, до нотаріальних послуг держави громадянства.

Посилання:

1. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3425-12

2. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2709-15

3. Ящищак О. Методологічні засади систематизації законодавства України про фінансові послуги. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 10 (154). С. 22–26. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/items/a4d2dfc4-7c10-4c72-8650-1f68c46adce9

4. Шевчук О. Р., Ментух Н. Ф. Корпоративний секретар в системі управління акціонерним товариством: зарубіжний досвід правового регулювання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 120–122. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/items/541ae737-d960-4051-8bff-c9c757225bd7

5. Ментух Н. Ф., Шевчук О. Р. Гармонізація законодавства України про фінансові послуги з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. № 1. С. 68–72. URL: https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/14

6. Teremetskyi V., Tokarieva K., Stefanchuk M., Kovach Ya., Fast O., Fedorenko T. Prospects for the Development of Mediation Institute in Notarial Activities [Перспективи розвитку інституту медіації в нотаріальній діяльності]. Archives Des Sciences. 2024. Vol. 74, Issue 2. P. 1–6. https://doi.org/10.62227/as/74201

7. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів : Конвенція; Гаазька конференція з МПП від 05.10.1961. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_082

8. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах : Конвенція; СНД від 22.01.1993. Ратифікована Законом України від 10.11.1994 № 240/94-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/997_009

9. Роз'яснення щодо визнання та легалізації на території України документів, виданих компетентними органами держав-учасниць Мінської конвенції 1993 року. 11.01.2023. URL: https://baltsi.mfa.gov.ua/news/rozyasnennya-shchodo-viznannya-ta-legalizaciyi-na-teritoriyi-ukrayini-dokumentiv-vidanih-kompetentnimi-organami-derzhav-uchasnic-minskoyi-konvenciyi-1993-roku

10. Перелік країн-учасниць Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів (Гаага, 1961 рік). *Державна служба морського і внутрішнього водного транспорту та судноплавства України*. 03.07.2023. URL: https://marad.gov.ua/ua/news/perelik-krayin-uchasnic-konvenciyi-shcho-skasovuye-vimogu-legalizaciyi-inozemnih-oficijnih-dokumentiv-gaaga-1961-rik

11. Ukraine. *HCCH Members*. Hague Conference on Private International Law. URL: https://www.hcch.net/en/states/hcch-members/details1/?sid=134

Статтю було подано	31.03.2026	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	11.05.2026	The article has been revised
Статтю було прийнято	14.05.2026	The article was accepted